

VAVŘIČKA AND OTHERS v. The Czech Republic (№ 47621/13 та 5 інших заяв)

Обставини справи

Заява № 47621/13 (Vavříčka v. the Czech Republic) була подана 23 липня 2013 року.

У 2003 році заявника В. було оштрафовано за відмову у проходженні вакцинації двома його дітьми (на той час віком 14 та 13 років) від поліомієліту, гепатиту В, правця, як цього вимагає національне законодавство (Закон про захист здоров'я населення № 258/2000 та Указ Міністерства охорони здоров'я № 439/2000). Подані заявником скарги на це рішення були відхилені національними судами.

Заява № 3867/14 (Novotná v. the Czech Republic) була подана 9 січня 2014 року заявницею М. – громадянкою Чехії, яка народилась у 2002 році.

Батьки заявниці погодилися на вакцинацію заявниці від усіх хвороб, стосовно яких вакцинація була обов'язковою, за винятком кору, свинки та краснухи (вакцина MMR). У 2006 році заявницю було допущено до відвідування дитячого садочка. Після спливу двох років, коли педіатр поінформував директора садочка про те, що заявниця не отримувала вакцину MMR, директор вирішив поновити процедуру допуску / прийому в садок та відмовив у цьому. Заявниця безуспішно оскаржувала рішення директора до національних судів, які дійшли висновку, що заявниці не вдалось довести будь-яке непропорційне втручання в її основоположні права: її подальше відвідування дитячого садочка могло поставити під загрозу здоров'я інших, а право на охорону здоров'я має першочергове значення.

Заява № 73094/14 (Hornych v. the Czech Republic) була подана 16 листопада 2014 року заявником П. – громадянином Чехії, який народився у 2008 році.

Оскільки заявник страждав від різного роду проблем зі здоров'ям, йому не було зроблено щеплень, а його батьки стверджували, що це відбулось у зв'язку з відсутністю індивідуалізованої рекомендації його педіатра щодо вакцинації.

Жодного провадження у справі про адміністративне правопорушення у зв'язку з тим, що заявника не було щеплено, не порушувалося.

У 2011 році, на час прийому заявника до дитячого садочка, педіатр письмово засвідчив факт непроведення вакцинації заявника. Незважаючи на це, було зроблено письмову записку, що він «не був позбавлений будь-якої регулярної вакцинації, передбаченої законом». Того ж року заявникові було відмовлено у прийнятті до дитячого садочка у зв'язку з недоведенням факту того, що його було щеплено. Скарги на це рішення не мали результату.

Заяви № 19306/15 та 19298/15 (Brožík v. the Czech Republic and Dubský v. the Czech Republic) були подані заявниками Б. та Д. 16 квітня 2015 року. Обидва заявники є громадянами Чехії, які народились у 2011 році.

Батьки заявників відмовилися від їх щеплення від деяких із хвороб, передбачених законом, з підстав своєї віри та переконань. У 2014 році директор відмовив у прийнятті

заявників до дитячого садочка, вказавши, що обов'язкова вакцинація становила допустиме обмеження права на вільне вираження своєї релігії чи віри, оскільки це було необхідним заходом для захисту здоров'я населення та прав і свобод інших осіб. Заявники безуспішно оскаржили це рішення та вимагали вжиття тимчасового заходу задля забезпечення негайного зарахування до дошкільного закладу.

Заява № 43883/15 (Roleček v. the Czech Republic) була подана заявником Р. – громадянином Чехії, який народився у 2008 році.

Батьки заявника, за професією біологи, склали індивідуальний план щеплення для свого сина, за яким його було щеплено від деяких хвороб пізніше, ніж передбачено законом, та не щеплено від інших хвороб. У 2010 році директори двох дитячих садочків відмовили у прийнятті заявника з підстави того, що передбачені Законом № 258/2000 умови не були дотримані. Заявник оскаржив це рішення, проте безуспішно.

Заявники стверджували, що різні наслідки недотримання ними встановленого законом обов'язку проходити вакцинацію були несумісними з їхнім правом на повагу до приватного життя за статтею 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Аргументація Суду починається із роз'яснення того, що справа стосується стандартної і регулярної вакцинації дітей від різних хвороб, добре відомих медичній науці, та обов'язкового характеру відповідних щеплень в Чехії.

Обов'язок вакцинації стосувався вакцинації проти дифтерії, правця, коклюшу, інфекцій гемофільного типу В (*Haemophilus influenzae type b infections*), поліомієліту, гепатиту В, кору, паротиту, краснухи і для дітей із конкретними показаннями – пневмококових інфекцій.

Чи було втручання

За усталеною практикою Суду обов'язкова вакцинація, як недобровільне медичне втручання, становило втручання у право на повагу до приватного життя. Хоча жодне з оскаржуваних щеплень не було проведено, у цій справі Суд визнав, що в результаті відмови у прийнятті до дошкільних навчальних закладів діти-заявники (у 5 заявах) зазнали прямих наслідків недотримання вимоги про вакцинацію. Що стосується заявника пана Vavříčka, хоча і йшла мова про вакцинацію його дітей, за національним законодавством він був особисто зобов'язаний вакцинувати своїх дітей; наслідки недотримання цієї вимоги, а саме накладення штрафу, він поніс як особа, яка безпосередньо відповідальна за їхнє благополуччя. Тому кожен із заявників зазнав втручання у своє право на повагу до приватного життя.

Законність втручання

ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржуване втручання мало належну основу в національному законодавстві, оскільки воно засноване на поєднанні первинного і

вторинного законодавства, що вже було визнано відповідними судами таким, що відповідало вимогам чеського конституційного права.

Легітимна мета, переслідувана втручанням

Мета відповідного законодавства полягала у захисті від хвороб, які можуть становити серйозну небезпеку для здоров'я. Це стосується як тих, хто отримав щеплення, так і тих, хто не може бути щеплений і тому перебуває у вразливому становищі, покладаючись на досягнення високого ступеня вакцинації в суспільстві в цілому для захисту від відповідних інфекційних захворювань. Ця мета відповідала цілям захисту здоров'я та захисту прав інших осіб, передбачених статтею 8 Конвенції.

Чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві

- свобода розсуду Держави

Оскільки ця справа стосується обов'язкового медичного втручання, обов'язок вакцинації може розглядатись як такий, що пов'язаний з ефективною реалізацією особистих прав. Проте вага цього міркування зменшена в силу того факту, що вакцинації не проводилися проти волі заявників, і це не могло мати місце, адже відповідне законодавство не дозволяло примусового виконання цього обов'язку.

ЄСПЛ підкреслив, що, на загальну думку, вакцинація є одним із найбільш успішних та ефективних з точки зору витрат заходів у сфері охорони здоров'я і що кожна держава має намагатися досягати максимально можливого рівня вакцинації серед свого населення. Проте що стосується найкращих засобів для досягнення цієї мети, то серед Договірних держав не було консенсусу щодо єдиної моделі. Скоріше, існувала ціла низка політик стосовно вакцинації дітей. Чехія разом з Урядами трьох інших держав (Франції, Польщі, Словаччини) займає найбільш директивну позицію. Справді, Суд підкреслив, що декілька інших Договірних держав нещодавно змінили свою політику на користь більш директивного підходу у зв'язку зі зниженням добровільної вакцинації та, як наслідок, погіршенням колективного імунітету. Хоча було визнано, що розгляд питання про вакцинацію як юридичного обов'язку викликає делікатні питання, це не обмежувалося думкою тих осіб, які не погоджувалися з обов'язком вакцинації, проте мало значення соціальної солідарності, метою якої був захист здоров'я всіх членів суспільства, особливо тих, які перебувають в особливо вразливому становищі та від імені яких іншій частині населення пропонується прийняти на себе мінімальний ризик у вигляді вакцинації.

Як наслідок, ЄСПЛ визнав, що в цій справі свобода розсуду держави має бути широкою.

- Нагальна соціальна потреба

Конвенція та інші міжнародні документи покладають позитивне зобов'язання на Договірні Держави зі вжиття належних заходів із захисту життя і здоров'я осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Надані Урядом держави-відповідача експертні матеріали відображають чітку позицію медичних органів Чехії в тому, що вакцинація дітей в цій країні має бути питанням юридичного обов'язку, та підкреслюють ризик для

індивідуального та суспільного здоров'я, який може бути наслідком можливого зниження рівня вакцинації у разі, якщо вона стане просто рекомендаційною процедурою. Уряди держав, що брали участь у цій справі, також висловили занепокоєння у зв'язку з ризиком, пов'язаним зі зменшенням масштабів вакцинації, при цьому особлива увага приділялась важливості забезпечення імунізації дітей від цих хвороб з раннього віку. Схожі занепокоєння також висловлювались як на європейському, так і міжнародному рівнях.

У світлі цих аргументів ЄСПЛ дійшов висновку, що обов'язок проходження вакцинації в Чехії є відповіддю національних органів влади на нагальну соціальну потребу в захисті здоров'я окремої особи та суспільства в цілому від відповідних хвороб та недопущенні будь-якої тенденції зменшення рівня вакцинації дітей.

- Відповідні та достатні підстави

Стосовно підстав, наведених на користь обов'язкового характеру вакцинації в Чехії, Суд визнав вагу / доцільність міркувань суспільної охорони здоров'я, покладених в основу цього політичного вибору, зокрема з точки зору ефективності та безпеки вакцинації дітей, і загального консенсусу в підтримку цілі досягнення кожною державою максимально можливого ступеня вакцинації.

Суд далі підкреслив висновок Конституційного суду Чехії в тому, що відповідна інформація від національних та міжнародних експертів із цього питання виправдовує досягнення / проведення такої політики. Хоча система обов'язкової вакцинації не була єдиною чи найбільш поширеною моделлю, прийнятою європейськими державами, Суд нагадав, що в питаннях політики у сфері охорони здоров'я саме національні органи влади перебувають у кращій позиції для оцінки пріоритетів, використання ресурсів та потреб суспільства. Усі ці аспекти мали значення в рамках цієї справи та перебували в межах широкої свободи розсуду, яку Суд має надати державі-відповідачу.

Крім цього, у всіх рішеннях стосовно дітей їхні найкращі інтереси мають мати першочергове значення. Із цього вбачається, що держави зобов'язані ставити найкращі інтереси дитини, а також інтереси дітей як групи в центр усіх рішень, що впливають на здоров'я та розвиток дітей.

Що стосується імунізації, то її метою має бути захист кожної дитини від серйозних хвороб. У більшості випадків вона досягалася дітьми, які отримували повний список щеплень у перші роки життя. Ті, кому таке лікування не може бути проведено, побічно захищені від інфекційних захворювань лише в разі, якщо в їхній громаді підтримується належний рівень вакцинації; інакше кажучи, їхній захист забезпечується завдяки колективному імунітету. Тому, виходячи з міркування того, що політика добровільної вакцинації не була достатньою для забезпечення та підтримки імунітету, національні органи влади могли в розумних межах запроваджувати політику обов'язкової вакцинації задля досягнення належного рівня захисту від серйозних хвороб.

На думку Суду, політика держави-відповідача у сфері охорони здоров'я ґрунтувалася на цих міркуваннях, та із цієї причини її можна вважати такою, що узгоджувалася з найкращими інтересами дітей, на яких була орієнтована. Тому вибір національного законодавця у застосуванні обов'язкового підходу до вакцинації підтримувався відповідними та достатніми причинами так само, як і конкретні втручання, на які скаржилися заявники.

- Пропорційність втручання переслідуваній меті

Обов'язок вакцинації стосувався дев'яти хвороб, у боротьбі з якими наукова спільнота визнала щеплення ефективним та безпечним, а також десятого щеплення, яке робилось дітям з конкретними медичними показаннями. Хоча чеська модель була однією з видів обов'язкової вакцинації, вона не була абсолютним обов'язком. Було передбачено виняток для дітей, які мають протипоказання до вакцинації. Крім цього, було зроблено ще один виняток на основі «міркувань совісті» (secular objection of conscience), визнаний Конституційним судом у справі Vavříška і надалі розвинутий у наступних справах.

Хоча вакцинація була юридичним обов'язком у державі-відповідачу, Суд вказав, що його дотримання не може бути нав'язано в тому сенсі, що жодного положення про примусову вакцинацію не було. Санкцію, застосовану до пана Vavříška, можна вважати відносно помірною, що становила одноразовий адміністративний штраф.

Що стосується дітей заявників, Суд дійшов висновку, що недопуск їх до дошкільних навчальних закладів був заходом, направленим, зокрема, на охорону дітей молодшого віку та мав скоріше захисний, аніж каральний характер.

ЄСПЛ також відзначив процесуальні гарантії, передбачені національним законодавством. Заявники мали у своєму розпорядженні як адміністративні, так і судові засоби правового захисту у вигляді звернення до адміністративних судів, і, зрештою, до Конституційного суду. Вони не висунули претензій, які б поставили під сумнів інституційні механізми, що діють в Чехії, у сфері розробки політики обов'язкової вакцинації та ефективності й безпеки відповідних вакцин.

Щодо заяв дітей, то їхнє виключення з дошкільної освіти означало втрату важливої можливості розвитку своєї особистості, набуття важливих соціальних та освітніх навичок в освітньому педагогічному середовищі. Проте це був прямий наслідок вибору їхніх батьків, які відмовились виконувати юридичний обов'язок, метою якого був захист здоров'я, зокрема і в цій віковій групі. Крім цього, наслідки для батьків заявників були обмеженими в часі. Коли діти досягають віку обов'язкової шкільної освіти, їхній допуск до початкової освіти не залежав від їхнього статусу вакцинації.

Як наслідок, оскаржувані заходи, оцінені у світлі національної системи, були розумно пропорційними легітимним цілям, переслідуваним державою-відповідачем через обов'язок вакцинації.

Висновок

Суд зрештою роз'яснив, що питання, яке мало бути з'ясоване, полягало не в тому, чи була прийнята інша, менш директивна політика, як це було зроблено в інших європейських країнах. Скоріше за все, це питання полягало в тому, чи перевищили чеські органи влади свою свободу розсуду при урівноваженні інтересів у цій сфері. Суд дійшов висновку, що оскаржувані заходи можуть вважатись такими, що були «необхідними у демократичному суспільстві». Тому порушення статті 8 Конвенції не було.

ЄСПЛ також визнав скарги за статтею 9 Конвенції неприйнятними і те, що не було необхідності в розгляді справи окремо за статтею 2 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою 8 квітня 2021 року і є остаточним.